Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра історії України, археології та спеціальних
галузей історичних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Іван ЗУЛЯК
«28» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

Рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
Галузь знань:	А Освіта
Спеціальність:	А4 Середня освіта
Предметна спеціальність	А 4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Освітня програма:	Середня освіта (Історія)
Тип навчальної дисципліни:	Обов’язкова
Мова навчання:	Українська

2025 – 2026 навчальний рік

Робоча програма **«Українські землі в геополітичному вимірі»** для здобувачів другого (магістерського рівня вищої освіти) галузі знань А Освіта, зі спеціальності А4 Середня освіта освітньої програми «Середня освіта (Історія)».

Розробник:
Старка Володимир Васильович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук
Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року

Завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук _____ Іван ЗУЛЯК

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	Середня освіта (Історія)
2	Спеціальність	А4 Середня освіта
3	Предметна спеціальність	А 4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
4	Галузь знань	А Освіта
5	Освітній рівень	Другий (магістерський)
6	Тип дисципліни	Обов'язкова
7	Мова навчання	Українська
8	Рік підготовки	1
9	Семестр	1
10	Кількість змістових модулів	2
11	Вид підсумкового контролю	Екзамен
12	ІНДЗ	-
13	Обсяг дисципліни в кредитах ECTS	5 кредитів
14	Загальна кількість годин	150
15	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 60, заочна форма – 18
16	Лекції (год.)	Денна форма – 30, заочна форма – 8
17	Семінарські заняття (год.)	Денна форма – 30, заочна форма – 10
18	Самостійна робота студента (год.)	Денна форма – 90, заочна форма – 104

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33 % до 67 %

для заочної форми навчання – 11 % до 89 %

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

3.

Мета. Мета дисципліни — сформувати у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти предметної спеціальності «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» системні знання про українські землі як об'єкт і суб'єкт геополітичних процесів від давнини до сьогодення, а також практичні уміння геополітичного аналізу історичних подій, необхідні для викладання історії та громадянської освіти у профільній школі.

Завдання. Розкрити понятєво-категоріальний апарат геополітики та методологію її застосування до аналізу історії українських земель; Проаналізувати місце українських земель у класичних і сучасних геополітичних концепціях; Дослідити геополітичну динаміку українських земель у складі Київської Русі, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської та Австро-Угорської імперій; Охарактеризувати геополітичний контекст формування української державності у ХХ столітті (доба Української революції, міжвоєнний період, Друга світова війна, радянська доба); Проаналізувати геополітичне становище незалежної України, зокрема виклики російсько-української війни та європейської інтеграції; Сформувати вміння використовувати геополітичний аналіз у

навчанні історії та громадянської освіти, зокрема для формування в учнів критичного мислення і громадянської позиції; Розвинути навички роботи з історико-географічними джерелами, картографічним матеріалом та науковою літературою.

3. Компетентності та результати навчання

Компетентності, що формуються в процесі вивчення навчальної дисципліни:

Індекс в матриці	Програмні компетентності
	Загальні компетентності
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу процесів та явищ в історії, механізмів та розуміння їх причиннонаслідкових зв'язків.
ЗК 2	Здатність формулювати нові проблеми в області історії, вибирати належні напрями та відповідні методи для їх розгляду; оволодіти методами та способами аналізу історичних подій та явищ. Здатність впровадження наукових досліджень у професійній та інноваційній діяльності, здатність генерувати нові ідеї.
ЗК 4	Уміння виявляти шанобливе ставлення до української національної культури, розуміти й цінувати культурне розмаїття та мультикультурність суспільства; здатність до усвідомленого вираження національної культурної ідентичності та творчої самореалізації (культурна компетентність).
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
ФК 1	Здатність забезпечувати здобуття освіти державною мовою; спілкуватися іноземною мовою; формувати та розвивати мовно-комунікативні уміння і навички учнів (мовно-комунікативна компетентність).
ФК 13	Здатність визначати, формулювати та розв'язувати наукові проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та робити науково обґрунтовані висновки; здатність до перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету (загальнонаукова компетентність).
ФК 14	Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі історії для теоретичного освоєння загально професійних дисциплін і вирішення практичних завдань.
ФК 15	Здатність застосовувати знання, вміння і навички з галузі регіональної історії.
ФК 16	Здатність вивчати та аналізувати проблеми соціально-економічного розвитку, які зумовлені суспільно-історичним і культурним розвитком України.
ФК 17	Здатність добре розбиратися у сучасній суспільно-політичній ситуації з метою формування особистості з адекватною громадянською позицією, з'ясовувати небезпечні глобальні тенденції і глобальні проблеми розвитку людства та здійснювати пошуки шляхів їх подолання.

ФК 18	Здатність узагальнити засвоєні знання та сформовані вміння у процесі теоретичної та практичної підготовки під час підготовки та захисту магістерської роботи та формування професійних компетентностей у майбутній науково-дослідній роботі.
Програмні результати навчання:	
ПРН 1	Вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння комунікувати усно й письмово.
ПРН 3	Має глибокі знання з освітньої галузі/предмета та усвідомлює можливості їх інтеграції з іншими галузями/предметами; володіє методами формування в учнів цілісного уявлення про галузь/предмет на основі актуальних наукових досягнень; обізнаний із ключовими та предметними компетентностями, визначеними державним стандартом базової середньої освіти.
ПРН 16	Володіє науковими методами аналізу та обробки інформації; знає принципи самоорганізації в живій та неживій природі, а також закономірності еволюції, відтворення і розвитку систем біосфери і ноосфери; здатен рефлексувати над власною професійною діяльністю.
ПРН 18	Володіє навичками інформаційно-описової діяльності, систематизації даних, структурування та опису предметної сфери, зокрема вміє виокремлювати ключові категорії, поняття, персоналії, проблемні групи або окремі проблеми, систематизувати концепції, технології та методи їх розв’язання, вести власну базу даних, а також готувати наукові роботи, реферати тощо.
ПРН 19	Орієнтується в особливостях сучасної наукової історичної картини світу, її ключових проблемах і суперечностях; знає основні напрями та тенденції сучасного історичного дискурсу та його зв’язок із попередньою інтелектуальною історією; усвідомлює значення історії, а також її пізнавальний і культурний потенціал.
ПРН 20	Володіє знаннями про вимоги до змістового наповнення освітнього середовища; здатен ефективно використовувати фізичний та інформаційний простори навчальних і інших приміщень закладу освіти як освітні ресурси.
ПРН 25	Вміє взаємодіяти з учасника освітнього процесу, щодо прийняття спільних рішень.
ПРН 26	Вміє роз’яснювати учасникам освітнього процесу роль оцінювання в навчальному поступі, його процедури та залучати здобувачів освіти до оцінювання, взаємодіяти зі здобувачами освіти та їхніми батьками та іншими учасниками освітнього процесу щодо планування подальшої освітньої траєкторії.

4. Програма навчальної дисципліни
4.1. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.
Теоретико-методологічні та історичні засади геополітики українських земель.

Тема 1. Геополітика як наука: методологічні підходи до аналізу історії українських земель.

Предмет, категорії та методи геополітики (простір, кордон, буфер, сфера впливу). Класичні школи: Ф. Ратцель, Р. Челлен, Х. Маккіндер (концепція Хартленду). Атлантистська традиція: А. Мехен, М. Спікмен (концепція Рімленду). Сучасні підходи: З. Бжезінський («Велика шахівниця»), С. Гантінгтон («Зіткнення цивілізацій»). Українська геополітична думка: Ю. Липа, С. Рудницький

Тема 2. Географічний і цивілізаційний контекст формування українських земель.

Природно-географічне положення України: між Степом, Лісостепом і морем. Транзитне («мостове») геополітичне положення між Європою та Євразією. Цивілізаційна межа: католицький/православний, осілий/степовий світи. Вплив географічного чинника на державотворчі процеси.

Тема 3. Київська Русь у геополітичному просторі Європи та Євразії (IX–XIII ст.)

Формування Русі на перетині торговельних шляхів («з варяг у греки»). Візантійський вектор: політичні, релігійні та культурні зв'язки. Відносини зі Степом: печеніги, половці. Династичні зв'язки з європейськими дворами; Русь як суб'єкт міжнародних відносин. Політична роздробленість і її геополітичні наслідки.

Тема 4. Українські землі під литовсько-польською і кримсько-османською присутністю (XIV–XVII ст.)

Входження українських земель до Великого князівства Литовського: «руська» складова. Люблінська унія 1569 р. і полонізація українських земель. Кримське ханство й Османська імперія як південний геополітичний чинник. Формування козацтва як нової військово-політичної сили регіону.

Тема 5. Геополітичне становище Гетьманщини та Запорозької Січі (XVII–XVIII ст.)

Національно-визвольна війна 1648–1657 рр.: міжнародний контекст і союзи. Переяславсько-московські угоди 1654 р.: зміст і геополітична природа. Гетьманщина між Москвою, Варшавою, Стамбулом і Кримом. Андрусівський поділ 1667 р. і втрата територіальної єдності українських земель. Остаточна ліквідація автономії Гетьманщини та Запорозької Січі.

Тема 6. Українські землі в імперську добу: поділ між Російською та Австро-Угорською імперіями (XIX ст.)

Адміністративно-територіальний поділ українських земель між двома імперіями. Політика імперій щодо українства: від «малоросійства» до заборонних указів. Специфіка становища українців у складі Австро-Угорщини (Галичина, Буковина, Закарпаття). Формування модерного українського національного руху наприкінці XIX ст.

Тема 7. Українська державність 1917–1921 рр. у контексті європейської геополітики.

Центральна Рада та проголошення УНР; міжнародне визнання. Берестейський мир 1918 р. як перший міжнародний договір УНР. Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР, ЗУНР. Українсько-польська війна, Варшавський договір 1920 р. Причини поразки визвольних змагань: геополітичний вимір.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.
Україна в геополітиці XX–XXI ст.

Тема 8. Українські землі в геополітичних планах Німеччини та СРСР (1939–1945 рр.).

Пакт Молотова–Ріббентропа і поділ сфер впливу в Європі. Радянізація Західної України 1939–1941 рр. Українське питання в нацистських окупаційних планах («Ост»). Діяльність ОУН і УПА в геополітичному контексті війни. Повоєнне перекроєння державних кордонів України.

Тема 9. УРСР у системі радянської геополітики та холодної війни.

Формальна міжнародна суб'єктність УРСР (членство в ООН, ЮНЕСКО). Україна в структурі союзного військово-промислового комплексу. Дисидентський рух і питання національного суверенітету. Чорнобильська катастрофа як фактор делегітимізації союзного центру.

Тема 10. Розпад СРСР і формування незалежної української державності.

Криза радянської системи: перебудова, серпневий путч (ГКЧП) 1991 р. Декларація про державний суверенітет 1990 р. й Акт проголошення незалежності 1991 р. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і міжнародне визнання України. Біловезька угода та утворення СНД.

Тема 11. Геополітичні пріоритети зовнішньої політики України (1991–2013 рр.): багатовекторність.

Геополітичні пріоритети зовнішньої політики України (1991–2013 рр.): багатовекторність.

Тема 12. Революція Гідності та зміна геополітичного вектора України.

Причини і перебіг Євромайдану (листопад 2013 – лютий 2014 рр.). Відмова від підписання Угоди про асоціацію з ЄС як тригер протестів. Зміна влади й остаточна переорієнтація зовнішньополітичного курсу. Міжнародна реакція на події в Україні.

Тема 13. Анексія Криму та збройна агресія РФ на Донбасі: геополітичні наслідки.

Окупація та псевдореферендум у Криму (лютий–березень 2014 р.). Виникнення та розвиток збройного конфлікту на Донбасі. Мінський процес: зміст, спроби виконання, обмеження. Міжнародно-правова кваліфікація агресії РФ проти України.

Тема 14. Україна в системі євроатлантичної та європейської інтеграції: НАТО, ЄС.

Історія відносин Україна–НАТО: від Хартії про особливе партнерство до заявки на членство. Угода про асоціацію та ЗВЗТ з ЄС: зміст і стан виконання. Безвізовий режим і набуття статусу країни-кандидата в ЄС. Виклики і перспективи набуття членства в євроатлантичних структурах.

Тема 15. Повномасштабна війна 2022 р.: геополітичні сценарії повоєнної відбудови України

Причини та перебіг повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. Міжнародна підтримка України: коаліції, санкції, військова допомога. Безпекові гарантії та можливі формати повоєнного врегулювання. Сценарії повоєнної відбудови й місце України в новій архітектурі європейської безпеки.

4.2.Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекції	семінарські заняття	самостійна робота		лекції	семінарські заняття	самостійна робота
Змістовий модуль І. Теоретико-методологічні та історичні засади геополітики українських земель.								
Тема 1. Геополітика як наука: предмет, методи, основні школи	9	2	2	5	10	1	1	8
Тема 2. Географічний і цивілізаційний контекст формування українських земель	9	2	2	5	10	1	1	8
Тема 3. Київська Русь у геополітичному просторі Європи та Євразії (IX–XIII ст.)	9	2	2	5	8	-		8
Тема 4. Українські землі під литовсько-польською і кримсько-османською присутністю (XIV–XVII ст.)	9	2	2	5	10	1	1	8
Тема 5. Геополітичне становище Гетьманщини та Запорозької Січі (XVII–XVIII ст.)	9	2	2	5	10	1	1	8
Тема 6. Українські землі в імперську добу: поділ між Російською та Австро-Угорською імперіями (XIX ст.)	9	2	2	5	8	-		8
Тема 7. Українська державність 1917–1921 рр. у контексті європейської геополітики	9	2	2	5	10	1	1	8
Разом за змістовим модулем 1	63	14	14	35	66	5	5	56
Змістовий модуль ІІ. Україна в геополітиці XX–XXI ст.								
Тема 8. Українські землі в геополітичних планах Німеччини та СРСР (1939–1945 рр.)	11	2	2	7	6	-	-	6
Тема 9. УРСР у системі радянської геополітики та холодної війни	11	2	2	7	8	1	1	6
Тема 10. Розпад СРСР і формування незалежної української державності	11	2	2	7	6	-	-	6
Тема 11. Геополітичні пріоритети зовнішньої політики України (1991–2013 рр.): багатовекторність	11	2	2	7	8	1	1	6
Тема 12. Революція Гідності та зміна геополітичного вектора України	11	2	2	7	6	-	-	6
Тема 13. Анексія Криму та збройна агресія РФ на Донбасі: геополітичні наслідки	11	2	2	7	8	1	1	6

Тема 14. Україна в системі євроатлантичної та європейської інтеграції: НАТО, ЄС	11	2	2	7	7	-	1	6
Тема 15. Повномасштабна війна 2022 р.: геополітичні сценарії повоєнної відбудови України	10	2	2	6	7	-	1	6
Разом за змістовим модулем 2	87	16	16	55	56	3	5	48
Всього годин	**150**	**30**	**30**	**90**	**150**	**8**	**10**	**104**

4.3. Теми лекцій

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Тема 1. Геополітика як наука: предмет, методи, основні школи	2	1
2	2	Тема 2. Географічний і цивілізаційний контекст формування українських земель	2	1
3	3	Тема 3. Київська Русь у геополітичному просторі Європи та Євразії (IX–XIII ст.)	2	-
4	4	Тема 4. Українські землі під литовсько-польською і кримсько-османською присутністю (XIV–XVII ст.)	2	1
5	5	Тема 5. Геополітичне становище Гетьманщини та Запорозької Січі (XVII–XVIII ст.)	2	1
6	6	Тема 6. Українські землі в імперську добу: поділ між Російською та Австро-Угорською імперіями (XIX ст.)	2	-
7	7	Тема 7. Українська державність 1917–1921 рр. у контексті європейської геополітики	2	1
8	8	Тема 8. Українські землі в геополітичних планах Німеччини та СРСР (1939–1945 рр.)	2	-
9	9	Тема 9. УРСР у системі радянської геополітики та холодної війни	2	1
10	10	Тема 10. Розпад СРСР і формування незалежної української державності	2	-
11	11	Тема 11. Геополітичні пріоритети зовнішньої політики України (1991–2013 рр.): багатовекторність	2	1
12	12	Тема 12. Революція Гідності та зміна геополітичного вектора України	2	-
13	13	Тема 13. Анексія Криму та збройна агресія РФ на Донбасі: геополітичні наслідки	2	1
14	14	Тема 14. Україна в системі євроатлантичної та європейської інтеграції: НАТО, ЄС	2	-
15	15	Тема 15. Повномасштабна війна 2022 р.: геополітичні сценарії повоєнної відбудови України	2	-
		Всього годин	30	8

4.4. Теми семінарських занять

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Тема 1. Геополітика як наука: предмет, методи, основні школи	2	1
2	2	Тема 2. Географічний і цивілізаційний контекст формування українських земель	2	1
3	3	Тема 3. Київська Русь у геополітичному просторі Європи та Євразії (IX–XIII ст.)	2	-
4	4	Тема 4. Українські землі під литовсько-польською і кримсько-османською присутністю (XIV–XVII ст.)	2	1
5	5	Тема 5. Геополітичне становище Гетьманщини та Запорозької Січі (XVII–XVIII ст.)	2	1

6	6	Тема 6. Українські землі в імперську добу: поділ між Російською та Австро-Угорською імперіями (XIX ст.)	2	-
7	7	Тема 7. Українська державність 1917–1921 рр. у контексті європейської геополітики	2	1
8	8	Тема 8. Українські землі в геополітичних планах Німеччини та СРСР (1939–1945 рр.)	2	-
9	9	Тема 9. УРСР у системі радянської геополітики та холодної війни	2	1
10	10	Тема 10. Розпад СРСР і формування незалежної української державності	2	-
11	11	Тема 11. Геополітичні пріоритети зовнішньої політики України (1991–2013 рр.): багатовекторність	2	1
12	12	Тема 12. Революція Гідності та зміна геополітичного вектора України	2	-
13	13	Тема 13. Анексія Криму та збройна агресія РФ на Донбасі: геополітичні наслідки	2	1
14	14	Тема 14. Україна в системі євроатлантичної та європейської інтеграції: НАТО, ЄС	2	1
15	15	Тема 15. Повномасштабна війна 2022 р.: геополітичні сценарії повоєнної відбудови України	2	1
		Всього годин	30	10

4.5. Самостійна робота

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Порівняльна таблиця геополітичних теорій (хартленд Макіндера, рімленд Спікмена, «шахівниця» Бжезінського) із застосуванням до українських земель	8	9
2	2	Картосхема зміни державних кордонів на території України (IX–XXI ст.) з геополітичним коментарем	8	9
3	3	Переяславські статті 1654 р.: конспект і геополітична оцінка	8	9
4	4	Універсали Центральної Ради (I–IV): аналіз міжнародно-правового статусу УНР	8	9
5	5	Хронологія дипломатичного визнання УНР/ЗУНР іноземними державами 1918–1921 рр.	8	9
6	6	Конституція УРСР 1978 р. (розділ про зовнішні зносини) у порівнянні з реальною зовнішньополітичною суб'єктністю УРСР	8	9
7	7	Есе «Будапештський меморандум 1994 р.: гарантії чи запевнення?»	8	9
8	8	Аналітична довідка про зміст і виконання Мінських угод (2014–2015 рр.)	8	9
9	9	Закон України «Про національну безпеку України» (2018): аналіз ключових понять	9	9
10	10	Порівняльна таблиця «Угода про асоціацію Україна–ЄС»: зобов'язання сторін і стан виконання	9	9
11	11	Конспект ключових тез Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021)	9	14
		Всього годин	90	104

4.6. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

1. Геополітичні концепції та їх застосовність до аналізу українських земель.

2. Київська Русь як суб'єкт середньовічної геополітики Європи.

3. Гетьманщина в системі міжнародних відносин Центрально-Східної Європи.

4. Українське питання у зовнішній політиці великих держав XIX ст..

5. Дипломатія УНР/ЗУНР 1917–1921 рр.: здобутки і втрачені можливості.

6. Українські землі в геополітичних розрахунках Третього рейху та СРСР 1939–1945 рр..

7. УРСР як формальний суб'єкт міжнародного права в системі ООН.

8. Багатовекторність зовнішньої політики України 1991–2013 рр.: причини і наслідки.

9. Революція Гідності як точка геополітичного розвороту України.

10. Анексія Криму 2014 р.: міжнародно-правова кваліфікація та наслідки.

11. Гібридна війна РФ проти України: концептуальний і практичний вимір.

12. Шлях України до членства в НАТО: етапи, перешкоди, перспективи.

13. Угода про асоціацію з ЄС як інструмент геополітичної переорієнтації України.

14. Повномасштабне вторгнення 2022 р. і трансформація глобального безпекового порядку.

15. Сценарії повоєнної відбудови та безпекових гарантій для України.

5. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення навчальної дисципліни оцінювання знань здобувачів здійснюється під час проведення поточного контролю, а також за результатами виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: усні відповіді, індивідуальні завдання, тести, контрольні роботи, реферати та інші види індивідуальних та групових завдань, які використовуються в освітньому процесі.

6. Форми контролю

Поточний контроль реалізується у формі виконання завдань, виступів на семінарських заняттях, тестів, проведення контрольних робіт тощо.

Контроль самостійної роботи здійснюється через виступи на семінарських і заняттях, проходження тестів, написання рефератів, ІНДЗ.

Форма підсумкового контролю з навчальної дисципліни – екзамен.

7. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання. Політика оцінювання

За роботу на практичному занятті студент може отримати максимум 5 балів.

5 балів: студент демонструє ґрунтовні знання матеріалу практичного заняття в повному обсязі, вміння вільно висловлювати думку з проблемних питань теми, володіння термінологією, виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та вмінь, здатність до аналізу, логічних узагальнень; наводить коректні приклади та вміє ілюструвати твердження.

4 бали: студент демонструє повні, систематичні знання з теми практичного заняття, вміє вільно висловлювати думку з проблемних питань теми, однак при викладі матеріалу допускає несуттєві помилки; демонструє володіння термінологією, здатність до аналізу, узагальнень, хоча і не завжди достатньо обґрунтованих; наводить приклади та вміє ілюструвати твердження.

3 бали: студент демонструє знання основного матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність стосовно проблемних питань теми практичного заняття, задовільне володіння термінологією; здатність до певного аналізу, узагальнень; наводить деякі приклади, здатний проілюструвати певні твердження; разом із тим, допускає суттєві помилки при викладі матеріалу, але спроможний усунути їх із допомогою викладача;

2 бали: студент демонструє фрагментарні знання матеріалу практичного заняття, що складає менше 50% необхідного обсягу, основної термінології; відсутність чи необґрунтованість аналізу, коректних прикладів.

1 бал: студент демонструє фрагментарні знання з теми практичного заняття, які є частково правильними; відповідь містить помилки у аналізі подій, явищ, фактів, використанні наукової термінології, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблеми.

0 балів: студент не володіє знаннями матеріалу, відповідь неправильна або відсутня взагалі.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

У випадку виникнення конфліктних ситуацій, керуватися нормами «Положення щодо врегулювання конфліктних ситуацій у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка».

Політика щодо академічної доброчесності: Обов'язково дотримуватися «Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка»

Списування під час розв'язання тестових завдань та написання контрольних робіт є забороненим. Доцільність та дозвіл використання мобільних пристроїв визначається викладачем у кожному конкретному випадку під час підготовки практичних завдань в процесі заняття.

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, дуальна форма здобуття освіти, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн форматі за погодженням із керівником курсу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	**A**	відмінно	зараховано
85-89	**B**	добре	
75-84	**C**		
65-74	**D**	задовільно	
60-64	**E**		
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	**F**	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів по темах курсу

<table>
<tr><td colspan="14">Розподіл кількості балів</td><td></td><td>Підсумковий контроль</td><td>Сума балів</td></tr>
<tr><td colspan="7">Змістовий модуль 1</td><td colspan="7">Змістовий модуль 2</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="7">35</td><td colspan="7">40</td></tr>
<tr><td>Т 1</td><td>Т 2</td><td>Т 3</td><td>Т 4</td><td>Т 5</td><td>Т 6</td><td>Т 7</td><td>Т 8</td><td>Т 9</td><td>Т 10</td><td>Т 11</td><td>Т 12</td><td>Т 13</td><td>Т 14</td><td>Т 15</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>25</td><td>100</td></tr>
</table>

Оцінювання та визнання результатів неформального та/або інформального навчання

Процедура валідації результатів навчання, отриманих у неформальній / інформальній освіті здійснюється відповідно до «Положення про визнання результатів навчання, здобутих у неформальній та інформальній освіті». Зараховані можуть бути як змістовні модулі, так і окремі теми навчальної дисципліни. Загальний обсяг балів, що зараховуються здобувачу освіти за підсумками визнання результатів неформального та/або інформального навчання, не може перевищувати 20.

8.РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Гольцов А. Ю. Геополітика та політична географія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
2. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посібник. 2-ге вид., переробл. і допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 348 с.
3. Ігнатьєв П. М. Геополітичні та геоекономічні інтереси у світовій політиці : підручник. Чернівці ; Київ : Книги – ХХІ, 2014. 364 с.
4. Регіонознавство : підручник / М. С. Дорошко, П. М. Ігнатьєв, Б. О. Черкас та ін. ; за ред. М. С. Дорошка. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Укрбланковидав, 2017. 492 с.
5. Країнознавство : підручник / В. П. Крижанівський, М. С. Дорошко, В. І. Головченко та ін. ; за ред. М. С. Дорошка. 2-ге вид. Київ : Знання, 2012. 439 с.
6. Ровенчак І. І., Котик Л. І. Міжнародні політичні, військові та економічні організації : навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 142 с.

7. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 5-те вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2016. 549 с.

8. Гудзеляк І. І. Політична географія : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 348 с.

9. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України з дидактикою : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023.

10. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

11. Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Київ : ЦНЛ, 2018. 392 с.

12. Турченко Ф. Г., Турченко Г. Ф. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 166 с.

13. Задорожній О. В. Анексія Криму – міжнародний злочин : монографія. Київ : К.І.С., 2015. 576 с.

14. Дністрянський М. С. Загострення геополітичних взаємин в період постмодерну та становище України : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 156 с.

15. Дністрянський М. С. Сучасні імперативи геополітики України: від активного протистояння зовнішнім та внутрішнім загрозам до виконання об'єднавчої місії : монографія. Львів, 2022.

16. Геополітична суб'єктність України в контексті глобальних викликів : монографія / І. Грабовська, С. Грабовський, Р. Додонов та ін. Київ : НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 330 с.

17. Власюк О. С. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія [Електронний ресурс]. Київ : НІСД, 2016.

18. Дністрянський М. С. Концептуально-методологічні проблеми геополітики. *Вісник Львівського університету. Серія географічна.* 2014. Вип. 47. С. 115–123.

19. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети.* 2015. № 4. С. 5–12.

20. Кобко Є. В. До характеристики правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки України. *Наше право.* Дрогобич, 2022. № 1. С. 188–193.

21. Дембіцький С., Любива Т. Зв'язок територіально-громадянської ідентичності, геополітичних орієнтацій та міграційних настроїв в Україні. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін* / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2017.

22. Ситник О. Гібридний характер російсько-української війни 2014–2017 років та пошук ефективних засобів протидії [Електронний ресурс]. URL: http://dontsov-nic.com.ua (дата звернення: 23.09.2026).

23. Кондратенко О. Ю. Геополітичні концепції зовнішньої політики України: історіографічний аспект. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.* 2015. Вип. 3–4. С. 210–221.

Законодавчі акти.

24. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 31. Ст. 241.

25. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020 (дата звернення: 23.09.2026).

26. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070 (дата звернення: 23.09.2026).

27. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 26. Ст. 892.

28. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16.09.2014 № 1680-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 45. Ст. 2043.

29. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 40. Ст. 2021.

30. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 10. Ст. 54.

31. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 28. Ст. 250.

32. Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України : Указ Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017 (дата звернення: 23.09.2026).

33. Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя : Указ Президента України від 24.03.2021 № 117/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1172021-37533 (дата звернення: 23.09.2026).

34. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 40. Ст. 2018.

35. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-р (дата звернення: 23.09.2026).

Збірники документів і матеріалів.

36. Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015) : збірник документів та матеріалів / упоряд. О. Г. Бажан, О. В. Бажан, С. М. Блащук, Г. В. Боряк, С. І. Власенко, Н. В. Маковська. Київ : Кліо, 2016. 1092 с.

37. Українська Революція Гідності, агресія РФ і міжнародне право : зб. документів і матеріалів / за заг. ред. О. В. Задорожнього ; Українська асоціація міжнародного права. Київ : К.І.С., 2014. 1013 с.

38. Норми і принципи міжнародного права щодо агресії Російської Федерації проти України : зб. документів (у 2 кн.) / за заг. ред. О. В. Задорожнього. Київ : К.І.С., 2018.

39. Про засади державної політики перехідного періоду : Закон України від 21.04.2022 № 2227-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2022. № 24. Ст. 424.

40. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України A/RES/68/262 від 27.03.2014. URL: https://digitallibrary.un.org/record/767565 (дата звернення: 23.09.2026).

Інтернет-ресурси.

41. Законодавство України [Електронний ресурс] : офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

42. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: https://niss.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

43. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: https://mfa.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

44. Рада національної безпеки і оборони України [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: https://www.rnbo.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

45. Офіс Президента України [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: https://www.president.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

46. Центр Разумкова [Електронний ресурс] : офіц. сайт аналітичного центру. URL: https://razumkov.org.ua (дата звернення: 23.09.2026).

47. Український інститут національної пам'яті [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: https://uinp.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

48. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс] : офіц. сайт. URL: http://www.nbuv.gov.ua (дата звернення: 23.09.2026).

49. Інститут світової політики [Електронний ресурс] : офіц. сайт аналітичного центру. URL: https://iwp.org.ua (дата звернення: 23.09.2026).

50. NATO – Relations with Ukraine [Електронний ресурс] : офіц. сайт НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 23.09.2026).